

Is hier de overkant?

Verhaal van de Maand Juli 2010

Het verhaal gaat, dat om de aarde te scheppen, G-d eerst 999 try-outs heeft gedaan, voordat hij genoeg tevreden was om Zijn 1000ste schepping als première te kunnen presenteren. Adam begon daarin als een vormloze klomp, door G-d in menselijke vormen gekneet en van levensadem voorzien. Het verhaal van de mensheid was begonnen.

Sindsdien hebben vele mensen geprobeerd deze schepping te evenaren. Slechts degenen die zo dicht bij Hem stonden, dat zij de juiste wijsheid en macht hadden ontvangen, slaagden er in. De bekendste onder hen is waarschijnlijk de

Praagse Rabbi Juda Löw ben Betsabel (16de eeuw). Toen de nood van zijn volk groot was, creëerde Rabbi Löw, met hulp van zijn geliefde schoonzoon en zijn favoriete leerling, een menselijk wezen uit aarde (klei) en water (rivier). Hij voorzag het wezen levensadem (lucht) om het vuur van zijn persona aan te wakken en aan te wakkeren. Over hoe hij dat laatste deed bestaan vele versies. Rabbi Löw zou G-d's naam het voorhoofd van de kleiman hebben geschreven, of op een kleitablet of papier en onder zijn tong gestopt. Verwijderde Rabbi Löw de naam van G-d en de kleiman verwerd weer tot een levenloze kleiklomp. Misschien heeft hij niet G-d's naam maar *Emet* (waarheid) geschreven, dan hoefde hij niet het gehele

woord maar slechts de eerste letter te verwijderen en er ontstond *Met* (dood). Anderen beweren, dat hij slechts zeven maal zevenmaal rond de levenloze klomp klei hoefde te lopen, onderwijl de juiste kabbalistische teksten reciterend, en de kleiman zou zijn ogen opslaan. Navolgers van Rabbi Löw hebben, als zij zijn wijsheid en macht niet bezaten, compensatie gezocht in heersende wetenschappelijke theorieën en technieken. Velen hebben het geprobeerd, slechts weinigen zijn geslaagd.

Allen hebben de kleiman, de golem, tot leven willen roepen omdat ze hem nodig hadden. Tegelijkertijd hebben ze allemaal ook een veiligheidsklep willen inbouwen, dat als een golem om welke reden dan ook niet aanstuurbaar en onbeheersbaar was geworden, zij hem ook weer konden deactiveren, terug veranderen in een levenloos

stuk klei. Het verhaal gaat, dat zelfs G-d zich wel eens afvraagt wat hij heeft losgemaakt toen hij Adam tot leven wakte...

Stel dat er in de rijke geschiedenis van mens en golem er ooit een Meester Leon heeft geleefd, die om zijn volk te beschermen een golem tot leven riep. Deze Meester Leon brengt aarde, water, lucht en vuur bij elkaar en noemt de tot leven gewekte kleiman: Gaston.

"Ik heb je nodig", zegt hij tot zijn maaksel. "Praten alleen is niet meer genoeg. Dialoog, soebatten en onderhandelen is tot nu toe genoeg geweest om de broze verstandhouding tussen ons volk en de bur-

gers van dit land beheersbaar te houden. Nu er een klein meisje wordt vermist en wij verdacht worden van een gruwelijke misdaad, kan ik praten als Brugman, maar hebben emoties alle redelijkheid vervangen. De burgers zijn bang, zijn boos. We krijgen opeens de schuld van alles wat niet goed gaat in de wereld. Ze schreeuwen om wraak. Ze willen bloed zien! Gaston, bescherm ons. Ga met je machtige gestalte tussen hen en ons in staan. Wees een niet te passeren schild tegen hun moordlust! En zorg dat het meisje veilig en wel terugkomt. Opdat er weer rust komt. Opdat woorden weer voldoende zijn."

Gaston buigt het hoofd, gaat heen en doet wat hem is gevraagd. Wat zal Meester Leon ondertussen denken: de macht van het woord is onvoldoende gebleken? Nu moest ik wel met het woord de daad cre-

eren? Maar kan ik mijn maaksel wel onder controle houden? Ontsnapt het niet aan mijn greep? En wat dan? Oh, heb ik niet, terwijl ik het goede wilde, teveel gevraagd en een onbeheersbare (kwade?) macht over de wereld afgeroepen? Hoe kan ik in hemelsnaam, als het nodig is, Gaston weer deactiveren... eh... heet dat doodmaken... of mag ik inslapen noemen?

Gaston weet de woedende horde burgers bij de toegangspoort tot de wijk waar Meester Leon's mensen wonen te stuiten. Hij wijkt geen millimeter. Als iedereen is gevluht gaat hij op zoek naar het vermiste meisje. Hoe zoekt overal: in de paleizen van de landheer en de bisschop, in en rond de huizen van de vrije burgers van de stad, maar ook in zijn eigen wijk. Uiteindelijk weet hij haar te vinden, vlak buiten de stad, tussen het riet aan de oever van dezelfde rivier, uit wiens klei hijzelf is gevormd. Blij en meer dan trots brengt Gaston het meisje terug. Het volk van Mees-

ter Gaston haalt opgelucht adem. De angstige woede van de vrije burgers ontleet zich in een feest. Bisschop en landheer zijn tevreden: Meester Leon en zijn dienaar Gaston hebben hen ervan kunnen overtuigen dat hun volk noch part noch hebben aan een afgrijselijke misdaad. Meester Leon is dankbaar, dat zijn maaksel heeft gedaan waarvoor hij hem heeft geschapen. De rust is weergekeerd. De daad kan worden ingewisseld voor het woord. Gaston kan nu weer terug naar de rivierklei, waaruit hij is voortgekomen, toch!?

Gaston heeft ondertussen echter geproefd van het leven. Hij is toegejuicht. Mensen zijn hem dankbaar. Ze zijn vriendelijk en aardig tegen hem. Ze roepen herhaaldelijk zijn hulp en bescherming in. Als het nodig is, wordt hij gevreesd. Waarom zou hij terug moeten naar het vormloze niets? Hij wil dat helemaal niet! Hij wil leven. Hij wil liefhebben. Hij heeft Meester Leon's dochter Sitara, mooi als de sterren, ontdekt. Hij is nog lang niet klaar in het leven. Twee krachten: Meester Leon, die Gaston alleen in uiterste nood wil in kunnen zetten, wil een einde aan hem maken. Zijn opgeluchte volk, dat dankbaar gebruik wil maken van Gaston's bovenmenselijke vermogens. Eigenlijk ook nog een derde kracht: een afgewezen liefde. Sitara, ziet de kleiman niet staan als serieuze liefdeskandidaat.

Elk golem-verhaal eindigt dat de door de mens gecreëerde mens probeert te ontsnappen aan zijn meester. Hij heeft het leven geproefd. Hij ontdekt zijn eigen vermogens, die meer zijn dan de mensen om hem heen. Hij is echter een mens zonder geschiedenis, zonder opvoeding, zonder lering. Nooit heeft hij geleerd in het complexe spel van de menselijke verwachtingen adequaat te acteren. Zonder sturing, vinden al zijn meesters, is hij een ongeleid en uiterst gevaarlijk projectiel.

Hoeveel strijd er ook aan vooraf gaat, de meesters slagen er uiteindelijk altijd weer in om de kleiman te deactiveren: aarde tot aarde, stof tot stof...

Gaston, heb ik mij echter zo voorgesteld, neemt geen genoegen met deze gang van zaken. Hij weet te ontsnappen aan het deactiveringsproces en duikt onder in het leven. Hij wordt een speelbal van verwachtingen. Gaston, de grote beschermer! Gaston, de minnaar. Gaston, de buitenstaander. Gaston, het onmenselijke 'beest'. Gaston...

Een echte kleiman kan niet sterven. Een golem blijft actief tot op de juiste wijze hem de levensadem wordt ontnomen. Stel nu, dat Gaston onder ons leeft... nog steeds... Zou hij dan zijn plek in de wereld hebben gevonden? Waar hoort hij thuis? Waar is voor hem 'hier' en waar 'de overkant'.

Meer weten over hoe het Gaston vergaat? Over Gaston is een novelle geschreven en een theatervoorstelling gemaakt:

["Is hier de overkant?"](#)

*- vrij naar de golem-legendes
en "Is hier de overkant?" boek &
voorstelling van Marcel van der Pol
- afbeeldingen: internet*

Marcel van der Pol

www.keridwen.nl